

ԱՐԴԱՐԸ ԵՒ ԱՐՄԱԻՆՆԻՆ

«Արդարքն որպէս զարմաւենիս ծաղկեցին»

(ՍԱՆՄՈՍ, ՂԲ. 13):

Արմաւենին հին ատեն Սեմական ցեղերու համար նուիրական ծառ մը կը համարուէր: Բարեւոյցներ, Ասորիստանցիներ, Սիւրիացիներ, Արաբներ և Հրեաներ կը յարգէին զայն մեծապէս: Այս ծառը կ'աճի շատ մը երկիրներու, ինչպէս նաև Սեմական ցեղերու բնակավայրերուն՝ Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Սիւրիոյ, Միջագետքի և Արաբիոյ մէջ: Ըստ Բարեւոյնի հին սովորութեան, տուներու վարձքը կը վճարուէր արմաւի բերքով, նոյնպէս աղքատներ ատով կը հատուցանէին իրենց պարտքը:

Հրեաներ Տաղաւարահարաց տօնին առթիւ ասոր տերեւները կը գործածէին իբր նշան ուրախութեան (Ղևտ. ԻԳ. 40), Նէեմիա, Ը. 15): Տաճարին և սինակոկներու պատերուն վրայ արմաւի ծառին պատկերները կը գծէին: Հրէից զրաֆներուն վրայ ալ նոյնիսկ այս ծառին պատկերը կը գրտնւէր: Յոյներ և Հռովմէացիներ յաղթութեան իբր նշան կը գործածէին այս ծառին ոստերն ու տերեւները: Մակարայեցիներու օրով Հրեաները նաև սկսան գործածել զայն իբր նշան յաղթութեան:

Ծաղկազարդի օրը, երբ Յիսուս պաշտօնապէս Երուսաղէմ կը մտնէր, ժամանակի սովորութեան համեմատ, զինքը արմաւենիի ոստերով զիմաւորեցին (Յովհ.

ԺԲ. 13): Յայտնութեան գիրքին մէջ արդարեւ երկինք կը մտնեն իրենց ձեռքին մէջ արմաւենիի ճիւղեր բռնած (Յայտ. Է. 9): Երիքով Յիսուսի ժամանակ արմաւենիաց քաղաք կը կոչուէր, քանզի արմաւի շատ ծառեր կային իր շուրջը (Բ. Օրինաց, ԼԳ. 3, Բ. Միաց., ԻԸ. 15): Ըստ Հրեայ պատմիչ Յովսէփոսի, Երիքովի մէջ իր օրով արմաւեն տեսակ մը մեղր կը պատրաստուէր իբր անուշիղէն:

Մահմետականութիւնը Սեմական ծագում ունի և այս իսկ պատճառաւ կը յարգէ այս ծառը: Բայց մահմետականները այս ծառին ճիւղերն ու տերեւները հին ատեն կը գործածէին ոչ թէ ուրախութեան կամ յաղթութեան նշան իբրեւ, այլ սուգի արտայայտութիւն: Յուդարկաւորութեան ատեն զայն կը գործածէին, գերեզմաններու վրայ կը դնէին և գերեզմանաքարերու վրայ ալ երբեմն անոր պատկերը կը գծէին:

Սաղմոսեղբուն, արմաւենիի և արդար մարդու յատկանիշներուն միջև իրարու նմանութիւններ գտած ըլլալուն՝ կ'արտայայտուի ու կ'ըսէ. «Արդարեւ արմաւենի պէս պիտի ծաղկին»: Յիւրաւի արմաւենին ունի կարգ մը յատկանիշներ՝ որոնք արդար մարդոց կեանքը կը պատկերացնեն:

Ա. Արմաւի ծառը բարձրահասակ է. — Այս ծառին համար յուշարէն Ֆօնիֆս բառը կը գործածուի՝ որ կը նշանակէ յարութիւն առնել, վեր ելլել, բարձրանալ, իսկ երբայերէնի մէջ ասոր համապատասխանող դամար բառը կայ որ բարձրաբերձ իմաստը ունի: Իսկապէս արմաւենին բարձր է, նոյն իսկ հարիւր ոտք բարձրութիւն ունեցող

կինքի արքայութեան ու ճամբան է յաւիտեանական կեանքին: Սէրը Աստուծոյ որդիներ կ'ընէ մարդիկը ու ժառանգորդներ երկինքի արքայութեան: Սէրը մեր ապականացու բնութիւնը անապական կ'ընէ և մահկանացուները անմահութեան կը փոխէ: Սէրը երկրաւորները երկնային կ'ընէ և հողի դէմքերը հրեղէն կը կազմէ: Արդ, ո՞վ կրնայ պատմել սիրոյ անչափելի մեծութիւնը, վասնզի անճառելի ու անպատմելի է սէրը. և ինչպէս անքննելի է Աստուծոյ անստեղծ բնութիւնը, նոյնպէս է նաև սի-

րոյ բնութիւնը: Ու ինչպէս որ անբաւ է Աստուած, բայց նոյն ատեն մօտ է ամենուն, ու կը բնակի հեղեղու և խոնարհներու մէջ և անոնց մէջ որոնք կը դողան իր խօսքերէն, այնպէս ալ սէրը մօտ է ամէն անոնց՝ որ կ'ուզեն զայն, և կուգայ ու կը բնակի զինքը խնդրողներուն մէջ: Վասնզի սէրը կը սիրէ իր սիրելիները ու կ'ատէ իր ատելիները: Որոնք որ կը խնդրեն զայն՝ մօտ է անոնց աստուածապէս, ինչու որ Աստուած սէր է և կամեցող սիրոյ սուրբ սրտով և անկեղծ հաւատքով:

արմատենիներ տեսնուած են: Ամէն ծառերի իր համեմատական բարձրութիւնը, բայց արմաւի ծառին հասակը աչքի գարնելու աստիճան բարձր է: Ընդդ նոյն ձևով արդար մարդիկ ալ զգալիօրէն բարոյական բարձր մակարդակի վրայ են միշտ, իրենց խորհուրդներով, զգացումներով, երեւակայութեամբ, սրտով, հոգիով և իրենց քրիստոնէական ազնիւ նկարագրով:

Երբ ծառ մը բարձր է, կ'ունենայ աւելի լայն հորիզոն, աւելի վեհութիւն և հմայք: Նմանապէս արդար մարդիկ իրենց նկարագրի վեհութեամբ ու բարոյական հմայքով կը տարբերին հասարակ մարդոցմէ: Անիրաւ մարդիկ, բարոյապէս սրպէս գաճաճներ, իրենց անձին մէջ ամփոփուած, կ'ապրին այս աշխարհի մէջ լոկ իրենց անձնական շահուն համար: Իրենց աշխարհը միայն իրենց անձն է, իրենց հորիզոնը նիւթական շահու չորս պատն է, անկէ դուրս որեւէ բան չեն տեսներ այս կեանքին մէջ, կ'ապրին ու կը գործեն միմիայն իրենց անձը հաճոյացնելու համար:

Արդար մարդիկ սակայն բոլորովին տարբեր են: Անոնք իրենց շահը կը փնտռեն ուրիշները բարձրացնելու մէջ, և անձնական կիրքերէ ազատագրուած կ'ապրին աւելի լայն հորիզոն մը ունենալով իրենց առջև: Լայնասիրտութիւնն ու լայնասրտութիւնը իրենց համար աչքառու յատկանիշներ են: Իրենց սիրտը այնքան լայն է որ հոն չի պակսիր համակրանք, սէր և կարեկցութիւն որեւէ մարդու հանդէպ: Արդարը իր շահը կը նոյնացնէ իր ազգին և մարդկութեան շահուն հետ, և կ'ապրի այս աշխարհին մէջ ոչ միայն իր անձին, այլև իր ազգին, հայրենիքին և մարդկութեան բարեւաւորութեան համար:

Երբ երկու մարդիկ իրերը զիտեն, մէկը հինգ ոտք, իսկ միւսը հազար ոտք բարձրութեան վրայ կեցած, առաջինը երբ վար նայի՝ ամէն խորտուրտ իր աչքին կը զարնէ և կը փորձուի անոնցմով հետաքրքրուիլ ու զբաղիլ: Բայց հազար կամ հինգ հազար ոտք և կամ աւելի բարձրութենէն վար դիտող մը այլևս աշխարհի մանր խորտ ու բորտութիւնները չի տեսներ, անոնցմով չի զբաղիր, իր զբաղին հետ չի կուտիր, չնչին բանի մը համար փոթորիկ չի յարուցաներ, անձնական ոչինչ չա-

հու համար հրապարակը չ'ազմկեր, այլ իրերուն վրայ վերէն նայելով՝ կը զբաղի միայն այն բաներով որոնք բարձրացուցիչ են, շինիչ և օգտակար:

Անիրաւ մարդը իրերը կը զիտէ լոկ շահու ակնոցով, իսկ արդարը ամէն բանի վրայ վերէն կը նայի, ամէն ինչ Աստուծոյ ակնոցով կը զիտէ և հետեւաբար փոխանակ իր անձնական կիրքերուն ետեւէն վազելու, զրամի, փառքի ու պատիւի գերի գառնալու, կը զբաղի միշտ բարձրացուցիչ գաղափարներով, ազնուացուցիչ արարքներով, յաւիտենական սկզբունքներով և միայն արժէքներով: Արդարն Մատեանը կ'ըսէ. «Վերի բաները մտածեցէք, և ոչ թէ այս երկրի վրայիները» (Կող. Գ. 2): Արդարը կը հետևի այս պատուէրին:

Բ. Արմաւի ծառը ուղիղ է. — Ծառեր կան որոնք առաւել կամ նուազ չափով կը ծոին, իսկ արմաւի ծառը ընդհանրապէս ուղիղ է: Արմաւենիին ուղղահայեաց զիրքը երեմիա մարդարէին ուշադրութիւնը այնքան գրաւած էր որ կ'ըսէ. «Անոնք արմաւենիի պէս շիտակ են» (Երեմ. Ժ. 5): Արդարը ուղիղ է նաև իր առօրեայ ապրելակերպով: Ամէն ատեն ու ամէն պարագայի ներքեւ նա ուղիղ կը զգայ, ուղիղ կը մտածէ, ուղիղ կը դատէ, ուղիղ կը խօսի և ուղիղ կ'ապրի թէ՛ Աստուծոյ և թէ՛ մարդոց հետ իր բոլոր յարաբերութիւններուն մէջ: Եթէ մէկը Աստուծոյ հանդէպ ուղիղ զիրքի մը մէջ չէ, մարդոց հետ իր յարաբերութիւններն ալ նոյն համեմատութեամբ սխալ կ'ընթանան:

Արդարամտութիւնէ զուրկ մէկը կրնայ իր առեւտուրին մէջ օտել, խաբել, խարդախութիւններ ընել, ուղղամտութիւնէ չեղիլ, ճշմարտութիւնէ հեռանալ և ծուռ միջոցներու զիմել՝ աւելի զրամ շահելու համար: Արդարը սակայն չի կրնար շեղիլ իր սկզբունքէն: Սպանխացի վիպասան ու մեծ հեղինակ՝ Սերվանդէս կ'ըսէ. «Ուղղամտութիւնը լաւագոյն քաղաքականութիւնն է»: Ասիկա արդար մարդու սկզբունքն է: Արդարը իր գործին մէջ սկիզբը թէև դժուարութիւններ կ'ունենայ, բայց երբոր մարդիկ անգամ մը զինքը ճանչնան, անկէ վերջը իր մէկ խօսքը աւելի արժէք ու կշիռ կ'ունենայ քան թէ անիրաւ մարդու մը

տասը մուրհակը: «Ուղղամտութիւնը, ինչպէս կօշիւներ կը յայտարարէ, ոչ միայն լաւագոյն քաղաքականութիւնն է, այլ նաեւ գերագոյն իմաստութիւնն է: Իսկ Պօլիսն ունի ուրիշ հեղինակ մը կը յաւելու ու կ'ըսէ. «Ուղղամտութիւնը ոչ միայն անհատը մեծութեան կ'առաջնորդէ, այլ նաեւ մեծութիւնն է ինքնին»:

Կողմնացոյցը ո՛ր կողմը որ դարձնես, կրկին շիտակ կողմը կը հակի: Արդարն ալ այսպէս է. աշխարհի ո՛ր երկրին մէջ ալ բնակի, ինչ պայմաններու ու պարագաներու ներքեւ ալ գտնուի, միշտ միեւնոյն շիտակ ճամբուն կը հետեւի: Յիշատակին օր մը ըսաւ. «Ուղղամտութիւնը քու հոգիիդ շունչը ըլլայ»:

Գ. Արմաւենից մօտաւար է. — Սաղմոսեգուն արդարներու մասին խօսած ատեն կ'ըսէ. անոնք՝ «Ծերութեան ատեն ալ պտուղ պիտի տան, պարարտ ու կանաչ պիտի մնան» (Սաղ. ԴԲ. 14): Մշտապէս կանաչութիւնը արմաւենիին կարեւոր մէկ յատկանիւնն է: Ծառեր կան որոնք տարուան որոշ եղանակներուն մէջ միայն կանաչ են, թարմութիւն և տեսակ մը հմայք ունին, սակայն ձմեռուան եղանակին կը մերկանան իրենց գեղեցկութիւնէն: Արմաւի ծառը դալար է միշտ և տարուան ամէն եղանակին մէջ ալ ցոյց կուտայ միեւնոյն թարմութիւնը, հմայքն ու գեղեցկութիւնը:

Նմանապէս արդարը նոյնն է ամէն ատեն ու ամենուրեք. հայրենիքի թէ օտարութեան մէջ, յաղորդութեան թէ ձախողութեան շրջանին, հանգստութեան կամ հիւանդութեան անկողնին մէջ, կը հետեւի միշտ նոյն սկզբունքներուն, կը հետապնդէ նոյն խեղճները և կ'ապրի միեւնոյն վեհանքն ու աստուածահաճոյ կեանքը: Սուրբ Պօղոս նոյնն էր ամէն պարագայի ներքեւ. երբ բանտարկուեցաւ՝ բանտի ծանր շղթաներուն տակ ալ հետեւեցաւ միեւնոյն սկզբունքներուն: Լուսաւորիչ, Մեծն Ներսէս, Սահակ—Մեսրոպ, Քաջն Վարդան, Դեոնդերէց, Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի, Տաթևացի և մեր ցիլի կրօնական բոլոր հերոսները նոյն արահետի վրայէն քալեցին: Մարդահաճոյ չեղան՝ այլ աստուածահաճոյ կեանք վարեցին:

Գամիլիոն կոչուած կենդանի մը կայ

որ զուրկ է որոշ գոյնէ. սե հոգի վրայ սե է գոյնը, իսկ կարմիր հոգի վրայ՝ կարմիր, և ճերմակ հոգի վրայ ալ ճերմակ կ'երևի: Արդարութեան զգացումէ զուրկ անհատներ ալ նոյնպէս անգոյն են և աննկարագիր: Անհաւատին հետ անհաւատ են, հաւատացեալին քով հաւատքի արտօնան կը հանդիսանան, չար մարդոց հետ չար են, բարի մարդոց ընկերակցութեան մէջ իրենք զիրենք բարի կը ձեռնեն, և այսպէս տեղւոյն համեմատ գոյն կ'առնեն: Այսօր մարդ մը կը հալածուի, իրենք ալ կը հալածեն, ուրիշ մը կը գովուի, իրենք ալ կը գովեն և անոր փառքով փառաւորուելու կը ջանան: Այսօր ոգստանաներով մէկը երկինք կը բարձրացնեն, բայց շարժ մը չանցած ս'ի խաչ հան զդա՞ կը պոռան:

Այս տեսակ մարդոց ո՛չ խօսքին, ո՛չ խոստումին, ո՛չ պայմանագրութեան և ո՛չ ալ նկարագրին կը վստահուի: Անոնք ցանկապատին վրայ են միշտ, ո՛ր կողմը զօրաւոր է և կամ շահաբեր է իրենց՝ իսկոյն այդ կողմը կ'անցնին: Արդարները օսկայն այսպէս չեն, ո՛չ մարդ կը գովեն և ո՛չ ալ մարդ կը վարկաբեկեն: Եթէ մէկը սխալ մը գործած է, կը քննադատեն քաղաքովար լեզուով, կարեկից ու շինարար մեթոտով, իսկ եթէ մէկը գովելի արարք մը ունի, ոչ թէ մարդը կը գովեն ու կը շնորհակցեն, այլ այդ գովելի արարքը կը գնահատեն ու կը ծանօթացնեն: Զափաւորութիւն, անկողմնակալութիւն, անաչառութիւն, ճշգրտութիւն ու ճշգրտագնութիւն և իրերը ուղիղ գտնելու կշռել՝ արդար մարդոց մնայուն յատկանիւնն են: Այս գեղեցիկ յատկանիւնները արդար մարդոց նկարագրին վրայ ամէն ատեն ու ամէն տեղ ի յայտ կուգան:

Արդարակորով մարդոց այս հաստատուն նկարագիրը արժանի է ամէն գնահատութեան: Վիկտոր Զիւկօ ըսաւ. «Հաստատուն կեցիր և ահա լաւագոյն բախտը քեզի կը սպասէ»: «Յաջողութիւնը, ըսած է Նափուլէոն, վերապահուած է անոր՝ որ ամենէն շատ յարատեւութիւն ցոյց կուտայ»: Աշխարհի վրայ հսկայ գործունէութիւններ ոչ թէ զրամով, խելքով ու զօրութեամբ միայն յառաջ կը բերուին, այլ նաեւ յարատեւութեամբ: Թովմաս Քարալլ կ'ըսէ. «Այն կրանիթէ քարը որ զիւրափոփոխ մարդու ճամբուն վրայ խոչընդոտ մըն է, յարատեւ-

և ող անհատին բարձրացման իրր սանդուղ կը ծառայէ՞ս։

Դ. Արմաւենիին օգտաւէս է. — Բազմաթիւ են արմաւի ծառին օգուտները։ Անոր տերեւներէն կողով կը շինուի, կեղաններէն չուան կը պատրաստուի, ծառը իրր ատաղձ կը գործածուի, պտուղը կ'ուտուի, կուտը կ'աղան և կենդանիներուն կը կերցնեն, արմաւին ջուրը կը քամեն և անկէ տեսակ մը օշարակ կը շինեն, և այլն։

Արդարեան ալ, որպէս արմաւենի, ունին բազմաթիւ օգտակարութիւններ իրենց ազգին, հայրենիքին և ընդհանուր մարդկութեան։ Արդար մարդուն հարստութիւնը, դաստիարակութիւնը, ընկերական դիրքը, խմացական ու բարոյական բոլոր առաւելութիւններն ու առաքինութիւնները օգտագործելի պատրաստ ոյժեր են, ինպատ մարդկային ընկերութեան բարեխառութեան։ Մարդկութիւնը ինչ յառաջդիմութիւն որ ունեցած է ընկերային, տնտեսական, քաղաքական, ազգային, կրթական և կրօնական մարդերուն մէջ, կը պարտի զանոնք արդար ու բարի մարդոց բոլորանուէր զոհողութեանց։

Եթէ աշխարհի մէջ բարի մարդիկ չըլլային, և ամէն մարդ իր եսին մէջ ամփոփուած՝ ապրէր միմիայն իր անձին համար, հիւանդանոցներ այսօր իրենց դռները բաց պիտի չպահէին աղքատ հիւանդներու համար։ Որբանոցներ, պատսպարաններ, անկեղանոցներ, բարեսիրական ու մարդասիրական ձեռնարկներ իրենց գործունէութիւնները պիտի դադարեցնէին խափառ։ Սակայն շնորհիւ արդարամիտ ու զոհաբերող մարդոց աշխատանքներուն և անոնց ըրած թանկագին ու օգտաշատ ծառայութեանց, աշխարհի մէջ ամէն տեղ այժմ յառաջ կը տարուին շինարար գործունէութիւններ, մարդասիրական ազգօգուտ գործեր և մարդկային ընկերութեան յառաջդիմութեան նպաստող այլևայլ ձեռնարկներ։

Արմաւենիին տեսակները շատ են. արքներ անոնց թիւը կը հասցնեն մինչև երեք հարիւր վաթսուհի, բայց ամենուն ալ պտուղները քաղցրահամ են և անոյշ։ Նմանապէս արդարեան ալ կը բաղկանան տարբեր տարբեր ազգերէ, ցեղերէ, գոյներէ, լեզուներէ ու խանութածքներէ, բայց

և այնպէս ամէնն ալ ունին իրենց յատուկ բուրմունքը, գեղեցկութիւնն ու քաղցրութիւնը։ Բոլորն ալ բարի, վեհանձն ու ազնիւ են, և հետեալաբար օգտակար՝ իրենց ապրած միջավայրին համար։

Մարդիկ կան այսօր օրոնք արմաւի ծառին չափ ալ օգտակարութիւն չունին ո՛չ իրենց ազգին և ո՛չ ալ մարդկութեան։ Աշխարհ կուգան ու կ'երթան, առանց սակայն որեւէ օգտակարութիւն ունենալու։ Մարդկութիւնը իրենցմէ ոչ միայն չ'օգտուիր, այլ նաև կը վնասուի շատ անգամ։ Այս տեսակ կեանքը չ'ապրիլ աւելի լաւ է քան թէ ապրիլ և ժամավաճառ ըլլալ։

Իսկ արդարեան հասցէին ոչ ոք նմանօրինակ արտայայտութիւն մը կ'ընէ։ Քանզի արդարեան լոյսն են աշխարհի, ուր որ կ'ապրին կը լուսաւորեն իրենց շուրջը պատած խաւարը։ Անոնք աշխարհի աղն են, ուր որ կը գտնուին կը համեմեն իրենց միջավայրը և կը ստեղծեն քաղցր մթնոլորտ իրենց շուրջը։ Վերջապէս, արդարեան կը նմանին ծառի մը, որուն հովանիին ներքե յոգնած ու պարտաւոր մարդիկ ապաստան կը գտնեն, որուն ճիւղերուն վրայ թռչուններ կը թռչին ու կը հանգստանան և որուն քաղցրահամ պտուղները սնունդ ու կեանք կուտան մարդոց։ Ի մի խօսք, արդարեան պարծանքն են աշխարհի և միանգամայն օրհնութիւն մը մարդկային ցեղին համար։

Երբ մեր կեանքի առաջնորդին՝ Յիսուսի կեանքը ուսումնասիրենք, ի մտի ունենալով վերոյիշեալ խորհրդածութիւնները, որոշապէս կը տեսնենք Իր վրայ հետեւալ չորս յատկանիւնները։ Ան բարոյապէս բարձրահասակ էր, ուղիղ, մօտաւառ եւ օգտաւէս։ Ան իրր մեծագոյն Արդարը, լաւագոյն օրինակ մը կը հանգիստանայ մեզի և արդարութիւնը սիրող բոլոր հաւատացեալներուն։

Խնչ է Արմաւենիի յաջողութեան գաղտնիքը։ Ուրիշ բան չէ բայց եթէ ջուրերուն քով գտնուիր, Իսրայելացիք երբոր անպատի մէջ կը ճամբորդէին եղիմ եկան, և հոն եթանասուն հատ արմաւի ծառերուն հանդիպեցան (Ելից, Ժե. 27)։ Այս ծառերը աճած ու մեծցած էին տասներկու ջուրի ազրիւրներուն քով, ուր վարը կար պարարտ հող և վերը արևու ճառագայթներ։ Այսպէս մէկ կողմէն առատ ջուրը, իսկ միւս կող-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ա) — ՆԵՐՔՈՂՆԵՐ ԵՒ ՏԱՂԵՐ

I

Ընդունուած է Նարեկացու առաջին գործը 977 թուին գրուած Սողոմոնի «Երգ երգոցի մեկնութիւնը» համարել, որը սակայն ժանրով գեղարուեստական ստեղծագործութիւն չէ. բայց ինչպէս այս, այնպէս էլ նրա միւս գործերը, որոնք ուղղակի գեղարուեստական ստեղծագործութեան տեսակներին չեն վերաբերում, բանաստեղծի դէմքի ամբողջական պատկերը կազմելու համար մեծ կարեւորութիւն ունեն:

Շատ անցեալում ստեղծուած սիրային լիրիկայի ամենագեղեցիկ նմուշներից մէկը՝ «Երգ երգոց»ը առաջին անգամ կրօնական մեկնութեան է ենթարկել Կ. դարու եկեղեցական յայտնի գրող Իպոլիտը: Ըստ բանասիրական տուեալների, այս մեկնութեան լրիւ տեքստը պահպանուել է միայն վրացերէն լեզուով, որը թարգմանուել է Թ. դարում հայերէնից: Եթէ Թ. դարում, գուցէ և աւելի վաղ, Իպոլիտի այդ գործը արդէն թարգմանուած էր հայերէն, հաւանաբար Նարեկացիին ծանօթ է եղել դրա հետ: Սակայն նա իր մեկնութեան ներա-

ծականում իրեն այդպիսի մի աշխատանքի հեղինակի յիշատակում է միայն Կրիգոր Նիւսացու անունը:

Նարեկացին իր մեկնութեանը ձեռնարկել է Անձեացեաց Կուրգէն թագաւորի հրամանով: Թագաւորին ուղղուած ներածականում նա նախ՝ համեստօրէն նկատում է, որ ինքը չունի Կրիգոր Նիւսացու կատարեալ գիտնականութիւնը, ուստի իր համար չափազանց դժուար է սողոմոնեան հոգին թափանցել և մտքերին հետեւել, ապա՝ բացատրում է հանգամանօրէն «Երգ երգոց»ը մեկնելու անհրաժեշտութիւնը: Նարեկացու այդ բացատրութիւնը մեզ համար չափազանց հետաքրքրական է իր ժամանակաշրջանի մարդկանց որոշ հակումները ճանաչելու տեսակէտից: Պարզուում է հետեւեալը:

Ժ. դարում հասարակութեան մէջ նոր տրամադրութիւնների առաջացման հետեւանքով, ըստ երևոյթին, առանձին հետաքրքրութիւն է ստեղծուել Աստուածաշնչում չուն գտնուող այդ լիրիկական սիրային բանաստեղծութեան նկատմամբ: «Երգ երգոց»ը մարդիկ հասկացել են, կամ ուղեցել են հասկանալ այնպէս, ինչպէս նա կայ բառացի, առանց կրօնական այլաբանութիւն համարելու այն: Նարեկացին իր մեկնութիւն գրելու շարժառիթը հէնց այս բանն է համարում. նա թէպէտ թագաւորին ուղղուած ներածականում զանգատուում է գործի դժուարութիւններից, բայց և իր մեծ ուրախութիւնն է յայտնում թագաւորի մտա-

մէն բարեբեր հոգն ու արեւու կենսաբաշխ ճառագայթները իրարու հետ միանալով անեցուցած էին այդ ծառերը՝ որոնք Խորայէլի յոգնած ու ընկճուած ժողովուրդին ապաստանարան մը եղան:

Հոգեւոր կեանքի մէջ ալ այդպէս է: Արդարութիւնը ինքնաբերաբար չ'աճիր, այլ պէտք ունի կենսասու ջուրի, սննդաբար երկնաւոր հացի և հոգեւոր լոյսի: Աստիք կը գտնուին Յիսուս Բրիտոսի քով միայն: Վասնզի Ան է կենդանի ջուրին յաւիտեանական ակնադրւերը (Յովհ. է. 37-38), Ինքն է այն հացն կենսաբար՝ որ երկինքէն իջած

է (Յովհ. Զ. 35), նոյնպէս Ինքն է հոգեւոր լոյսի կեդրոնը (Յովհ. Ա. 9):

Երկու հազար տարիներէ ի վեր որքան բիւրաւոր մարդիկ Անոր զիւմած և Անկէ գոհացում գտած են: Անոր միջոցաւ կրցած են իրենց սրտի արդարութեան խորունկ ծարաւը յագեցնել և ապրիլ քրիստոնէական բարձր կենցաղը՝ Անոր արդարութեան ճառագայթներովը լուսաւորուած: Ինչպէս Ս. Ներսէս Շնորհալին՝ ունենալով միևնոյն փորձառութիւնը, երգած է. «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արգա՛ր, առ ին լոյս ծագեա՛»: